

ACC. NR. 625.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Blekinge Upptecknat av: Fru Ellen Lagerkvist
Härad: Medelstad Adress: Kristianopel
Socken: Eringsboda Berättat av dennas moder.
Uppteckningsår: 1924 Född år i

1

625

625

Uppteckningen rör Julförberedelser.

(Julen i Blekinge på 1850-talet. Mors kem i Stamsmåla, Erings-
boda socken.)

Tröskningen skulle vara slut till jul. De
två sista veckorna före jul rådde stor brådska, ty då skulle
stöpas ljus, slaktas, bryggas, bakas och göras rent.

Ljus stöptes tre slag: grenljus, som endast
användes vid jul, vanliga rätt tjocka talgljus och "dankar".
De sistnämnda stöptes av skrapet och det som blev över i kärnan
då de andra ljusen stöpts. Dankarna användes till att sätta i
lyktorna, då man gick ut i ladugården om kvällarna.

Ljusstöpning.

Slakten skulle försiggå inne i stugan så tidigt
på morgonen, att den var slut, före det blev dager. Slakt.

Bröd skulle bakas så mycket, att det räckte till Bak.
påsk eller åtminstone ett långt stycke framåt. Den, som behövde
baka en månad efter jul, ansågs för fattig.

Tiggare.

Veckorna och dagarna före jul kommo många tiggare till gårdarna för att erhålla julgåvor. De flesta voro barn, men även gubbar och gummor gingo ofta från socken till socken. Särskilda kakor bakades bara för att dela ut. De av tiggarna, som voro kända, erhöilo kakor av siktemjöl, de övriga av sammalet rågmjöl. Somliga bådo även om julärter.

Man har ett ordspråk från den tiden. Då någonting var blankt och glänsande, sade man om det, "att det var blankt som en tiggarkrycka åtta dar före jul".

Rengöring till jul.

Da'n före julafton skurades i stugan med granrisviska och sand. Sofforna och stolarna skurades ävensom taket. Sedan ströddes finhackat granris på golvet. Julaftons förmiddag skulle alla bada och ombyta kläder. Barnen fingo alltid något nytt i klädväg. Ladugården och stallet rengjordes på julafton särskilt omsorgsfullt.

Julafton.

Någon middag lagades ej julafton, utan då de blevo hungriga, togo de brödsivor och doppade i den stora gryta, vari allt julsovlet kokades (grishuvud, grisfötter, kött och korv). Av korv fanns det tre slag: köttkorv, isterband och leverkorv. Doppa i grytan.

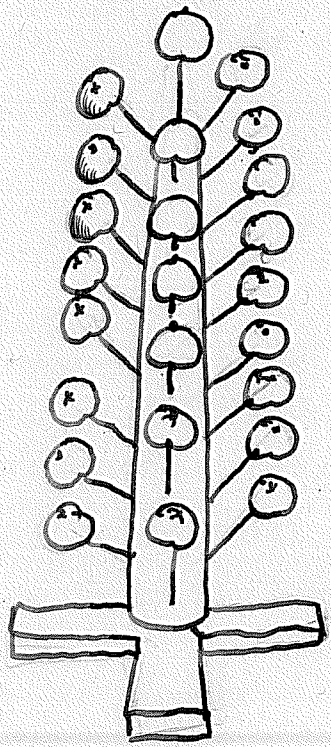
Meraftonsdags i skymningen dukades det stora slagbordet och julbrasan tändes. Till julbrasan skulle användas särskild ved. Det var björkved, som var långhuggen och på varje trä var barken avskalad. Vid slagbordet fick man aldrig sitta och äta i vardagslag, utan då användes ett litet bord, som ej kunde fällas upp och kallades "talva" (tavla). Julhelgen skulle man sitta vid slagbordet. Mitt på bordet stod: julhögen, julträdet och grensljuset. Julhögen bestod av 3 på varandra

lagda brödkakor, siktebröd, slaget och sursött bröd. Omkring ställdes hembakade julkusar av vetemjöl, gummor och hjortar. De senare voro köpta samt däromkring en krans av äpplen. Julgrönmålat och klätt med äpplen. Grenljuset

julgubbar, i Ronneby, trädet var stod i en

Julträdet.

JULTRÄD.

(A. R. N. A. N.)

grönmålad trästake. Vidare stod på bordet dryckeskannan av trä, vackert utskuren och bränd, fylld av hembryggt öl. Merafton bestod av kaffe med hembakat vetebröd, potatispannkaka och potatismjölkaka. De senare lågo på stora grönmålade träfat. Korv, fläsk, blodkorv och sylta. Innan merafton åts, sjöngs en julpsalm och julevangeliet lästes av husfadern.

Kvällsvarden åts mycket sent 10-11 em. Den bestod av smörgåsar, lutfick och risgröt med mjölk. På bordet stod nu också grishuvudet samt korv och fläsk. Öl dracks till maten. Bordet dukades ej av utan all maten skulle stå kvar över julnatten.

Även djur i stall och ladugård skulle hava bättre mat julafton. Ingen halm

Skriv endast på denna sida!

625

utan endast hö samt mjöldricka gavs åt korna. Fanns det kalvar,
fingo de kärnmjök.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

6

695

Juldagen.

Juldagsmorgon skulle så många som kunde tidigt upp för att gå eller åka till julottan. Klockan 2 steg man vanligen upp. De, som gingo, buro långa bloss, som bestodo av långa furustickor sammanbundna med hankar. Från början voro blossen så långa, att tre man buro dem på axlarna. Framkomna lades de kvarblivna blossen på kyrkmuren att brinna upp. Från kyrkan fick skjutsarna ej köra i rader, ty det betydde död och begravning.

Julmiddagen bestod av ärter med fläsk. Annandagen började julkalasen. Julgran förekom ej förrän på ungefär 1867-68. Några av barnen hade varit i Karlskrona och sett den där. När de sedan kommo hem, införde de det bruket där. Det var säkert det första hem i trakten, som hade julgran. Många av grannarna gingo att se den underliga stadsseden.

Julgran.

Varsel vid dödsfall.

695

Min mor omtalar, att hennes äldste bror slog sig vid ett sågverk mycket illa. De måste hämta doktorn i Ronneby. Dit var 3 mil. När de kommo ett stycke från hemmet bad doktorn drängen stanna hästen och lyssna, Drängen hörde ingenting, men doktorn påstod sig höra en psalm sjungas samt bad drängen köra mycket fort, för mannen levde ej länge. Han levde, när doktorn kom men dog strax efter.

Dödsfall och begravning.

Ingen av husets folk fick tvätta den döde.
Något av vattnet mällades på en flaska och gömdes för att sedan användas att bota "lyte" med. Den, som rakade den döde, fick rakkniven. På fötterna skulle den döde ha strumpor. En psalmbok lades på den dödes bröst och fick ligga där, tills den döde tvättades.

En självspilling fick ej begravas på kyrkogården utan begrovs utanför kyrkomuren. Han fördes dit antingen på morgonen innan det var ljus eller på kvällen sen det blivit mörkt.

Själringning verkställdes för att den döde skulle få ro i graven.

Vid begravningsgården restes granar vid förstugdörren och vid grindarna. På vägen lades ris ett stycke.

Skriv endast på denna sida!

Självspilling

Själring-
ning.

Vid sidorna lades risgrenar men inuti lades hackat ris i mönster samt den dödes namn.

Innan den döde bars ut skulle maken eller maken knäfalla vid kistan och tyst läsa Fader vår.

Någon äldre man, vanligen byns skolmästare, ombads att "läsa för liket". Han höll då ett kort tal samt läste "Läsa för li-
välsignelsen. Före och efter sjöngs en psalm. ket."

Särskild likvagn användes.

Graven uppkastades medan begravnings-
gästerna stodo samlade vid graven. Då skulle någon av gästerna
strö sand och hackat granris över graven. Riset och sanden hade
medförts i en duk från hemmet. Begravningsgillet varade 3-4 da-
gar. På sita dagen framsattes den s.k. "förningen". Varje gäst "Förning".
skulle medföra "förning" till sorgehuset allt efter råd och lägen-
het. Den bestod vanligen av en siktebröds-kaka, en vetekaka, söt-
ost samt ett bakelsefat bestående av mandelmusslor, sockerspån el-
ler smörbakelser s.k. "tartor". Alla av gästerna och husfolket
skulle taga av alla "förningarna". Den, som rådde om förningen;
skulle börja. Det, som blev över, sedan alla fått, skulle tagas
hem av den, som haft den med sig.

Engelska sjukan.

För att bota "skirvan" (engelska sjukan) brukade man taga dödas ben från kyrkogården. Man fick ej tala till någon man mötte varken på dit- eller hemvägen. Det måste vara på natten, man måste gå och hämta benen. Innan man tog benen, skulle man bedja om lov därtill.

Min mor omtalar, att hon kände en man i Karlskrona, som brukade bota sjukdomen ifråga på så sätt. Han omtalade för henne, att han hade gått ut till Karlskrona kyrkogård en natt och hämtat ben. Allt gick bra, tills han skulle gå hem. Han tyckte en hel krigshär förföljde honom ända från kyrkogårdsgrinden nästan till "Blå Port". Här tystnade oväsendet. Han tillade, att det var sista gången, han hämtade ben från kyrkogården, så hemskt var det.

Skriv endast på denna sida!

Tomten.

Min mormor omtalade att hon hört tomten i hennes hem. De bodde i en gård, som hette Rapemåla i Erikeboda församling. På gården fanns en dräng, som särskilt en natt hade en föfärlig tandvärk. Han jämrade sig högljutt, så folket blev stört i sin sömn. Men den, som även blev störd, var tomten. Han höll sig uppe på "loftet". Där hade mormor en kista stående, i vilken hon plägade förvara bröd. Tydligt hörde mormor tomten säga: "Förbannad vare Ola, (så hette drängen) men välsignad Elins (mormors namn) kista, välsignat Elins bröd". Detta upprepades tvenne gånger, men sedan var det tyst. Mormor blev rädd och frågade sedan, vem det var, som varit på "loftet". Drängen svarade, att det var bara tomten.

Näcken.

Ett gott stycke ifrån samma gård låg en sjö, som hette "Breassjön". Där bodde "Näcken". Han visade sig ofta som häst, men antog även andra skepnader. Min mor såg honom, då hon var barn, som en liten pojke. Hon hade varit ett ärende ett stycke ifrån hemmet. Då hon skulle springa hem på kvällen fick hon, då hon kom till en liten bro vid ovannämnda sjö, se en liten pojke med hatt på huvudet, plötsligt dyka upp framför henne och springa på vägen. Gossen var ej större än ett barn på tre år. Hon trodde först, att han var en riktig pojke och ropade på honom att han skulle vänta. Då hon ej fick något svar, försökte hon springa fatt honom, men det var omöjligt. Plötsligt försvann han lika fort som han kommit. Då hon kom hem, och omtalade vad hon sett, svarade de: "Det var Näcken och ingen pojk."